

Teresa Orzeszko

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ISTOTA REZERW DYNAMICZNYCH NA TLE INNYCH KATEGORII BANKOWYCH REZERW NA STRATY KREDYTOWE

Streszczenie: W dyskusjach i publikacjach na temat możliwości przeciwdziałania kryzysom finansowym oraz sposobów ograniczania ich siły i zakresu przewija się wątek dynamicznych rezerw na straty kredytowe. Wspomniane rezerwy budzą wiele emocji, mają wielu zwolenników, ale także przeciwników. Artykuł przedstawia istotę dynamicznych rezerw na straty kredytowe, w tym ich pojęcie, charakterystyczne cechy oraz zalety i wady, a także omawia relacje między nimi a innymi kategoriami bankowych rezerw na straty kredytowe, z którymi bywają utożsamiane.

Słowa kluczowe: bankowe rezerwy na straty kredytowe (dynamiczne, pro- i retrospektywne, antycykliczne, dla cyklu).

1. Wstęp

Wśród czynników, które sprzyjały pojawieniu się ostatniego kryzysu finansowego, wymienia się niedoskonałość bankowych regulacji prawnych, w tym z zakresu rachunkowości i wymogów ostrożnościowych. Na tle krytyki tych regulacji dynamiczne rezerwy na straty kredytowe (*dynamic loan loss provisions*) są postrzegane jako sposób na zmianę istniejącego stanu rzeczy. Problematyka związana ze wspomnianymi rezerwami stanowi przedmiot wielu publikacji obcojęzycznych, natomiast w literaturze krajowej jest prawie nieobecna [35, s. 67–68; 36, s. 27–44; 44, s. 49–54]. Artykuł stanowi próbę wypełnienia tej luki. Jego celem jest przedstawienie istoty dynamicznych rezerw na straty kredytowe, w tym ich pojęcia, charakterystycznych cech oraz zalet i wad, a także określenie relacji między nimi a innymi kategoriami bankowych rezerw, z którymi bywają utożsamiane.

2. Pojęcie i podstawowe atrybuty dynamicznych rezerw na straty kredytowe

Pojęcie *dynamiczne rezerwy na straty kredytowe*, używane najczęściej w rachunkowości, finansach i bankowości, nie posiada sformalizowanej, tj. usankcjonowanej prawnie, definicji. Różne organizacje, instytucje, organy i gremia, w tym emitent-

ci standardów rachunkowości i nadzorcy bankowi, posługują się nim w różnym kontekście [25, s. 2]. Również w literaturze przedmiotu nie ma zgodności poglądów na temat tego, jak pojęcie to powinno być rozumiane, dlatego też spotkać można jego różne definicje i interpretacje, które – determinowane krajowymi i kulturowymi uwarunkowaniami oraz historycznymi doświadczeniami – zwracają uwagę na rozmaite atrybuty rezerw dynamicznych, stanowiące o ich istocie [45, s. 1]. Przykłady rozumienia omawianego pojęcia przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Dynamiczne rezerwy na straty kredytowe w świetle literatury – przykłady rozumienia

Pojęcie rezerw dynamicznych	Źródło
1	2
Rezerwy dynamiczne stanowią nadzorczy instrument przeznaczony do łagodzenia procykliczności systemu bankowego i jej szkodliwych konsekwencji. System rezerw dynamicznych wykorzystuje metodę statystyczną w celu uwzględnienia tkwiących w portfelu kredytowym strat, które jeszcze się nie urzeczywistniły.	[1, s. 104]
Jako uzupełnienie rezerw celowych i ogólnych rezerwy statystyczne są tworzone z zamiarem uwzględnienia ryzyka generowanego w związku ze zmianami koniunktury gospodarczej. Rezerwy statystyczne odzwierciedlają oczekiwane straty właściwe dla portfela w momencie jego tworzenia, w taki sposób, że całkowita wartość rezerw (celowych, ogólnych, statystycznych) tworzonych w poszczególnych latach utrzymuje się na podobnym poziomie.	[12, s. 5]
Rezerwy dynamiczne są rezerwami ogólnymi, których wycena oparta jest na statystycznej ocenie oczekiwanych strat kredytowych w całym portfelu kredytowym.	[14, s. 31]
Filozofia leżąca u podstaw większości mechanizmów funkcjonowania rezerw dynamicznych polega na tym, aby wymagać od banków tworzenia rezerw na przyszłe straty, które mogą być spowodowane zdarzeniami, które jeszcze nie zaistniały, ale oczekuje się, że spowodują straty w trakcie trwania umowy kredytowej. W praktyce najłatwiejszym sposobem realizacji takiej filozofii jest przyglądanie się stratom poniesionym w przeszłości w całym cyklu koniunkturalnym.	[15, s. 6-7]
Jako odmiana rezerw <i>through-the-cycle</i> rezerwy dynamiczne stanowią antycykliczny instrument umożliwiający ujęcie oczekiwanych strat z tytułu ryzyka kredytowego, integralnie związanego z kredytem już w momencie jego udzielenia.	[26, s. 23]
Rezerwy dynamiczne stanowią jedną z metod ograniczania procykliczności. Metoda ta polega na ustalaniu rezerw na kredyty na podstawie szacunku długoterminowych oczekiwanych strat na tych kredytach, które mogą się zdarzyć kilka lat później, a nie na podstawie szacunku rzeczywiście poniesionych strat.	[27, s. 26]
Fundamentalną zasadą stanowiącą podstawę funkcjonowania rezerw dynamicznych jest to, że rezerwy te są tworzone na należności kredytowe, w każdym okresie sprawozdawczym, w wysokości odpowiadającej oszacowanym długoterminowym oczekiwany stratom.	[32, s. 130–131]

1	2
<p>Zasada leżąca u podstaw funkcjonowania rezerw dynamicznych zakłada, że rezerwy na możliwe straty z portfela kredytowego powinny uwzględniać nie tylko bieżące, ale i długoterminowe oczekiwane straty. Faktycznie, rezerwy dynamiczne odzwierciedlają mechanizm tworzenia zabezpieczenia w postaci rezerw, który pozwala amortyzować wstrząsy w działalności kredytowej. W czasie trwania boomu kredytowego banki powinny tworzyć dodatkowe rezerwy, a w okresie kurczenia się akcji kredytowej radzić sobie bez ich tworzenia. Tym sposobem zmniejszane są obciążenia sektora bankowego i zysków w okresach kryzysów gospodarczych.</p>	[33, s.13]
<p>Rezerwy dynamiczne stanowią makroekonomiczne narzędzie ostrożnościowe służące do wzmacniania stabilności i łagodzenia w pewnym zakresie procykliczności systemu bankowego. Umożliwiają one wcześniejsze wykrywanie i pokrycie strat kredytowych w portfelach kredytowych banków, pozwalając tym samym gromadzić w okresach rozkwitu akcji kredytowej zabezpieczenia, które będą wykorzystane w czasie kryzysu gospodarczego.</p>	[43, s. 11]
<p>Funkcjonowanie rezerw dynamicznych polega na wykorzystywaniu historycznych informacji o stratach kredytowych poniesionych w cyklach kredytowych do oszacowania rezerwy ogólnej dla jednorodnych portfeli kredytowych. Kluczową cechą rezerw dynamicznych jest to, że są one tak zaprojektowane, żeby odzwierciedlały ryzyko kredytowe i straty kredytowe, które mogą narastać w portfelach kredytowych w okresach boomu, zanim ujawnią się one w okresie pogorszenia się koniunktury gospodarczej.</p>	[47, s. 16]

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie dogłębnej i krytycznej analizy piśmiennictwa ekonomicznego można stwierdzić, że dynamiczne rezerwy na straty kredytowe stanowią niejednorodną kategorię ekonomiczną, o której istocie świadczą przede wszystkim następujące cechy:

1. Przedmiotem rezerw dynamicznych są bankowe ekspozycje kredytowe narażone na ryzyko kredytowe.

2. Celem rezerw dynamicznych jest pokrycie oczekiwanych (spodziewanych, przewidywanych, możliwych, prawdopodobnych, potencjalnych) strat kredytowych, tj. takich, które banki przewidują ponieść w przyszłości – w trakcie trwania umowy kredytowej (w ciągu okresu życia produktu), bez względu na to, czy zostały one zidentyfikowane, czy też nie.

3. Podstawę wyceny rezerw dynamicznych stanowią oczekiwane straty kredytowe, które są zagnieżdżone (ukryte) w ekspozycjach kredytowych.

4. Wycena rezerw dynamicznych polega na ocenie oczekiwanych strat kredytowych poprzez ich oszacowanie niejako „z góry” (*ex ante*, z wyprzedzeniem), tzn. przed ich zidentyfikowaniem (wystąpieniem, rzeczywistym poniesieniem, urzeczywistnieniem się, ujawnieniem się), co ma zapewnić uwzględnienie ryzyka kredytowego, tkwiącego w bankowych ekspozycjach kredytowych, w wycenie tych ekspozycji.

zycji już w momencie, kiedy to ryzyko powstaje, a nie dopiero wówczas, gdy jego negatywne skutki ujawniają się.

5. Szacowanie oczekiwanych strat kredytowych w celu ustalenia poziomu potrzebnych rezerw dynamicznych odbywa się dla długiego okresu, a nie na określony moment. Taki sposób postępowania ma umożliwić w miarę równomierne rozłożenie w czasie ciężarów związanych z tworzeniem bankowych rezerw na straty kredytowe.

6. Do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, stanowiących – jak już wspomniano – podstawę wyceny rezerw dynamicznych, wykorzystywane są metody statystyczne.

7. Akumulacja funduszu (zapasu) rezerw dynamicznych odbywa się w okresach, w których rzeczywiście poniesione straty kredytowe są niższe od oczekiwanych, oszacowanych wcześniej dla długiego okresu. Taka sytuacja występuje zwykle w czasie, gdy ryzyko kredytowe „rodzi się” i rozwija, co ma miejsce w okresie dynamicznego rozwoju akcji kredytowej banków (duży popyt na kredyty, łagodne standardy kredytowania), tj. w fazie ożywienia gospodarczego. Z kolei wykorzystanie rezerw dynamicznych poprzez uszczuplenie wcześniej zgromadzonego funduszu przypada na okresy, w których poniesione straty przewyższają oczekiwane. Następuje to zwłaszcza wtedy, gdy negatywne skutki ryzyka kredytowego, w postaci ponoszonych przez banki strat kredytowych, ujawniają się ze szczególną intensywnością, co ma miejsce w fazie recesji gospodarczej. Takie zasady funkcjonowania omawianych rezerw sprawiają, że mają one charakter cykliczny – są zależne od faz cyklu koniunkturalnego, które determinują okresy tworzenia i wykorzystywania funduszu rezerw oraz jego poziom. Rezerwy tego typu należy też uznać za elastyczne w tym sensie, że niejako „samoczynnie” (mechanicznie, automatycznie) reagują na zmiany sytuacji gospodarczej.

8. Rezerwy dynamiczne mają właściwości antycykliczne (przeciwykliczne, kontrykliczne), co oznacza, że w mniejszym lub większym stopniu, w zależności od ich wariantu, wpływają na osłabienie amplitudy wahań aktywności gospodarczej w cyklu koniunkturalnym i tym samym przyczyniają się do ich łagodzenia. Wyjaśniając w uproszczeniu, dzieje się tak, ponieważ:

- na początku fazy recesji gospodarczej fundusz rezerw jest wysoki (zapas zgromadzony w fazie ożywienia gospodarczego). W miarę nasilania się recesji – na skutek załamania działalności gospodarczej i związanej z tym niewypłacalności kredytobiorców, niskiej skłonności banków do udzielania nowych kredytów oraz prowadzonej przez nie restrykcyjnej polityki kredytowej – straty kredytowe ujawniają się z coraz większą intensywnością (rosną). W konsekwencji zmusza to banki do pokrywania strat, co czynią, korzystając z funduszu rezerw, a więc bez osłabiania własnej, zwykle i tak nie za dobrej w tym czasie, kondycji finansowej. Dzięki temu, że banki nie muszą obciążać własnych wyników finansowych dodatkowymi kosztami z tytułu tworzenia rezerw na poniesione straty kredytowe, stają się bardziej stabilne finansowo. To motywuje je do zmiany zachowań, tj. do

wprowadzenia bardziej liberalnych zasad kredytowania, a to z kolei prowadzi do zwiększenia podaży kredytów, wzrostu inwestycji w gospodarce i, w rezultacie, do ożywienia gospodarczego;

- na początku fazy ożywienia gospodarczego fundusz rezerw jest niski (nadwątłony w fazie recesji). W miarę poprawy sytuacji gospodarczej – na skutek polepszenia się kondycji finansowej i umacniania się zdolności kredytowej podmiotów gospodarczych oraz w związku z rosnącą skłonnością banków do udzielania nowych kredytów i rozluźnieniem przez nie dyscypliny kredytowej, straty kredytowe maleją, a przychody z działalności kredytowej rosną. Pozwala to bankom zasilać fundusz rezerw i tworzyć tym samym zabezpieczenie przed stratami kredytowymi, które ujawnią się w przyszłości, tj. w okresie następnej recesji. Zasilanie przez banki funduszu rezerw wiąże się jednak z pewnymi niedogodnościami dla nich (np. obciążenie wyniku finansowego dodatkowymi kosztami działalności kredytowej, ograniczenie wyniku finansowego dostępnego do podziału) i przez to może osłabiać ich motywację do dalszego intensyfikowania „agresywnej” i nadmiernie ryzykownej działalności kredytowej. Może to doprowadzić do zmniejszenia podaży „złych” kredytów i ograniczyć w przyszłości problemy podmiotów gospodarczych związane z ich niewypłacalnością i, w efekcie, do osłabienia recesji gospodarczej, jeżeli do niej dojdzie.

3. Podstawowe odmiany dynamicznych rezerw na straty kredytowe

Na podstawie doświadczeń empirycznych (przykład krajów i banków, w których funkcjonują dynamiczne rezerwy na straty kredytowe) oraz prezentowanych w literaturze propozycji, można postawić tezę, że idea dynamicznych rezerw na straty kredytowe, wyrażająca się w ich podstawowych atrybutach, może być realizowana w różny sposób [15, s. 6; 16, s. 18; 21, s. 12; 32, s. 131]. W tab. 2 przedstawiono przykłady możliwych rozwiązań w tym zakresie. Na ich podstawie można wskazać podstawowe odmiany dynamicznych rezerw na straty kredytowe i różnice między nimi.

Biorąc pod uwagę sposób tworzenia dynamicznych rezerw na straty kredytowe, można je podzielić na:

- rezerwy wynikowe (kosztowe), tworzone w ciężar kosztów – znajdują odzwierciedlenie w rachunku zysków i strat banku i mają wpływ na poziom wykazywanego w nim wyniku finansowego, określane są czasami jako klasyczne,
- rezerwy pozawynikowe, tworzone z zysku netto (po opodatkowaniu) – nie oddziałują na wynik finansowy banku i w związku z tym nie są objęte rachunkiem zysków i strat.

Każda z przedstawionych odmian ma zarówno zwolenników, jak i przeciwników. Mocne i słabe strony, które są ich udziałem, przedstawiono w tab. 3.

Tabela 2. Odmiany dynamicznych rezerw na straty kredytowe – przegląd literatury przedmiotu

Odmiany dynamicznych rezerw na straty kredytowe	Źródło
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy tworzone poprzez obciążenie rachunku zysków i strat, niezaliczane do funduszków • dodatkowy fundusz, oprócz wymaganego minimum kapitału regulacyjnego (<i>economic cycle reserve</i>): <ul style="list-style-type: none"> – tworzone z zatrzymanych zysków i niedostępny do podziału, wykazywany w bilansie w grupie kapitałów własnych (<i>economic cycle reserving</i>) – tworzone w ciężar wyniku finansowego, wykazywany w bilansie w grupie zobowiązań (<i>economic cycle provisioning</i>) 	[1, s. 104–111]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwa dla cyklu koniunkturalnego (<i>economic cycle reserve</i>) • rezerwy według modelu hiszpańskiego (<i>the Spanish model of Dynamic Provisioning</i>) 	[5, s. 1]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy stanowiące kopię modelu hiszpańskiego • rezerwy stanowiące zmodyfikowaną (uproszczoną) wersję modelu hiszpańskiego 	[6, s. 68]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy bazujące na modelu oczekiwanych strat (<i>the expected loss model</i>) • rezerwy według systemu hiszpańskiego (<i>Spanish system</i>) • rezerwy ostrożnościowe/rezerwy dla cyklu koniunkturalnego (<i>prudential reserves/economic cycle reserves</i>) 	[15, s. 7–23]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy tworzone przez rachunek zysków i strat • rezerwy tworzone z wydzielonych zatrzymanych zysków 	[21, s. 12–13]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy funkcjonujące w postaci rezerw ogólnych jako uzupełnienie rezerw celowych, czyli według modelu hiszpańskiego, standardowego lub specyficznego dla banku • rezerwy bazujące na modelu oczekiwanych strat, standardowym lub specyficznym dla banku 	
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy oparte na modelu oczekiwanych strat • rezerwy stanowiące fundusz buforowy/zabezpieczeń (<i>Buffer Fund</i>): <ul style="list-style-type: none"> – dodatkowe rezerwy na straty kredytowe (korygujące wartość ekspozycji kredytowych, kosztowe) – odrębne rezerwy tworzone z zysków 	[22, s. 1–2]
<ul style="list-style-type: none"> • nadzorcze rezerwy kapitałowe (<i>regulatory capital provisioning</i>) • rezerwy na straty kredytowe korygujące wartość ekspozycji kredytowych (<i>allowance for loan losses, loan loss provisioning, cookie-jar reserves</i>) 	[23, s. 3 i 5]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy klasyczne • dodatkowa niepodzielna rezerwa kapitałowa (<i>additional non-distributable capital reserve</i>) • rezerwa dla cyklu koniunkturalnego (<i>economic cycle reserve</i>) 	[33, s. 18]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy według systemu hiszpańskiego (opcja pełna) • rezerwy wzorowane na systemie hiszpańskim (opcja uproszczona) 	[38]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy na oczekiwane straty (<i>expected loss provisioning</i>) • rezerwy ogólne (<i>general reserves</i>) 	[45, s. 1]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwa w postaci wydzielonego funduszu • rezerwy według systemu hiszpańskiego 	[48, s. 61–62]
<ul style="list-style-type: none"> • rezerwy ustalane na podstawie narzuconej formuły • rezerwy ustalane według zasad określonych przez bank 	

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Mocne i słabe strony wynikowych i pozawynikowych dynamicznych rezerw na straty kredytowe

Dynamiczne rezerwy na straty kredytowe		
Odmiany	Mocne strony	Słabe strony
Rezerwy wynikowe	<ul style="list-style-type: none"> – mają większy potencjał antycykliczny niż rezerwy z zysku i są bardziej skutecznym instrumentem oddziałującym na stabilność sektora bankowego – mechanizm ich funkcjonowania jest przejrzysty i dzięki jego ujawnieniu użytkownicy sprawozdań finansowych są w stanie właściwie zinterpretować wartość rezerw – stanowią najbardziej precyzyjny sposób odzwierciedlenia ryzyka (strat kredytowych) tkwiącego w ekspozycjach kredytowych – zapewniają, że informacyjna funkcja wyniku finansowego netto nie zostaje naruszona – ich implementacja nie wymaga zmian w prawie handlowym odnośnie do podziału zysków 	<ul style="list-style-type: none"> – mogą stanowić instrument zarządzania wynikiem finansowym (jego wyglądem) – nie chronią banków przed stratami, ale jedynie ich zyski przed kosztami z tytułu rezerw (w fazie recesji) oraz menedżerów bankowych (mogą maskować złe zarządzanie) – mogą zachęcać menedżerów do agresywnej działalności kredytowej i ryzykownego inwestowania – stanowią zamaskowaną formę kapitału, co z punktu widzenia inwestorów może mieć negatywne konsekwencje – mogą przyczynić się do obniżenia ogólnego poziomu zaufania inwestorów do banków (mając rzeczywistość, co sprawia, że inwestowanie w banki może być oceniane przez inwestorów jako bardziej ryzykowne i w związku z tym koszt kapitału może wzrosnąć) – nie ma zgodności poglądów co do ich zgodności z aktualnie obowiązującymi standardami rachunkowości
Rezerwy pozawynikowe	<ul style="list-style-type: none"> – nie podlegają przepisom prawa bilansowego i tym samym pozostawiają nadzorcóm bankowym większą swobodę w rozstrzyganiu pewnych kwestii związanych z ich funkcjonowaniem (np. ustalenie maksymalnego poziomu rezerw) 	<ul style="list-style-type: none"> – mają mniejszy potencjał antycykliczny niż rezerwy wynikowe – ich implementacja wymaga zmian w prawie handlowym odnośnie podziału zysków

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [1, s. 108; 15, s. 22–23; 22, s. 3 i 5].

Innym kryterium, które pozwala na rozpoznanie różnych odmian dynamicznych rezerw na straty kredytowe jest sposób, w jaki one są prezentowane w bilansie. Na tej podstawie wyróżnia się:

- rezerwy korygujące wartość ekspozycji kredytowych (niebilansowe, tworzone w ciężar kosztów), w odniesieniu do których używa się takich określeń anglojęzycznych, jak np.: *allowance for loan losses*, *loan loss provisioning* oraz – w żargonie branżowym – *cookie-jar reserves* [22, s. 5] (ostatni termin ma zabarwienie pejoratywne i jest stosowany w celu podkreślenia, że rezerwy tego typu mogą mieć negatywny wpływ na jakość informacji finansowych);
- rezerwy na zobowiązania (wykazywane w bilansie w pozycji zobowiązań, tworzone w ciężar kosztów), których przykładem mogą być rezerwy dla cyklu koniunkturalnego, określane w literaturze anglojęzycznej mianem *economic cycle provisioning* [1, s. 107];
- rezerwy kapitałowe (wykazywane w bilansie w pozycji kapitałów własnych, tworzone z zysku netto), które reprezentowane są przez rezerwy nazywane w piśmiennictwie anglojęzycznym kapitałowymi rezerwami dla cyklu koniunkturalnego (*economic cycle reserving*) [1, s. 107], dodatkową niepodzielną rezerwą kapitałową (*additional non-distributable capital reserve*) [33, s. 18], ostrożnościowymi rezerwami kapitałowymi (*prudential reserves*) [15, s. 22] lub nadzorczymi rezerwami kapitałowymi (*regulatory capital provisioning*) [23, s. 3].

Dwie ostatnie odmiany bywają też obejmowane łącznym mianem, które brzmi: rezerwy dla cyklu koniunkturalnego (*economic cycle reserve – ECR*) [1, s. 1; 15, s. 22; 34, s. 18].

Bardzo ważnym kryterium pozwalającym na wskazanie różnic między poszczególnymi odmianami dynamicznych rezerw na straty kredytowe są zasady ich wyceny. Na tej podstawie można wyodrębnić:

- rezerwy wyceniane na podstawie szacunku oczekiwanych strat kredytowych, wykorzystującego historyczne dane o poniesionych stratach kredytowych, czyli reprezentujące model oparty na historycznym doświadczeniu, określane w literaturze anglojęzycznej jako *historical/experienced past loss model*;
- rezerwy wyceniane na podstawie szacunku oczekiwanych strat kredytowych, polegającego na predykcji przyszłości, czyli reprezentujące tzw. model oczekiwanych strat (*expected loss model*).

Różnica między wymienionymi odmianami dynamicznych rezerw na straty kredytowe może się wydawać bardzo istotna, ponieważ wynika z zastosowania odmiennych koncepcji szacowania strat kredytowych, które stanowią podstawę wyceny rezerw. Odmiennność wspomnianych koncepcji sprawia, że rezerwy pierwszego typu można uznać za retrospektywne, pomimo że są tworzone na oczekiwane straty, i przeciwstawić je rezerwom drugiego typu, które są bez wątpienia prospektywne. Bezsporna prospektywność rezerw bazujących na modelu oczekiwanych strat jest uważana za ich podstawową zaletę, która może stanowić o ich przewadze nad rezerwami pierwszego typu. W literaturze przedmiotu są jednak wyrażane również poglą-

Tabela 4. Dynamiczne i ogólne rezerwy na straty kredytowe – podobieństwa i różnice

Atrybuty rezerw	Rezerwy dynamiczne	Rezerwy ogólne
Przedmiot	Caly portfel kredytowy, subportfele jednorodnych ekspozycji kredytowych lub poszczególne ekspozycje kredytowe	Caly portfel kredytowy lub subportfele jednorodnych ekspozycji kredytowych, nigdy poszczególne ekspozycje kredytowe
Podstawa wyceny	Zawsze tylko oczekiwane straty	Poniesione, oczekiwane lub nieoczekiwane straty
Charakter	Dynamiczne, poniewaz zarówno ich wartosc bezwzeględna, jak i wzgledna (relacja do ekspozycji kredytowych) wzrasta w fazie ozywienia gospodarczego, a maleje w fazie recesji	Stacyczne w tym sensie, ze ustalane sa zwykle na podstawie stalego wskaźnika stopy rezerw, co powoduje, ze ich relacja do ekspozycji kredytowych utrzymuje sie na tym samym, stalym poziomie, niezaleznie od fazy cyklu koniunkturalnego; dynamiczne w tym sensie, ze ich ogólna wartosc wzrasta w fazie ekspansji gospodarczej, a maleje w fazie recesji
Relacja do kapitalu regulacyjnego	Poniewaz sa przeznaczone na pokrycie oczekiwanych strat, to nie sa zaliczane do kapitalu regulacyjnego, który sluzi pokrywaniu nieoczekiwanych strat	Rezerwy na nieoczekiwane straty stanowią element kapitalu regulacyjnego (w pewnym zakresie)
Prospektywność /retrospektywność	Z punktu widzenia podstawy wyceny zawsze prospektywne, z punktu widzenia modelu szacowania oczekiwanych strat niektóre rezerwy mogą być retrospektywne	Zasadniczo, raczej retrospektywne, ale czasem prospektywne (np. rezerwy na oczekiwane straty, ustalane na podstawie analizy i oceny jakosci ekspozycji kredytowych, wykorzystującej kryteria prospektywne)
Anty/procykliczność	Antycykliczne	Neutralne lub procykliczne
Horyzont czasowy kalkulacji strat kredytowych	Długi (okres życia produktu, cykl koniunkturalny) – model <i>through-the-cycle</i>	Krótki okres (maks. najbliższy rok) albo moment (dzień sprawozdawczy) – model <i>point-in-time</i>
Sposób szacowania strat kredytowych	Metody statystyczne	M.in. czasami również metody statystyczne
Autonomiczność	Mogą stanowić uzupełnienie rezerw celowych lub celowych i ogólnych, ale mogą też je zastępować, stanowiąc autonomiczny system	Zasadniczo stanowią dopełnienie rezerw celowych na złe kredyty
Czynniki determinujące poziom rezerw	Ich wymagany poziom może być determinowany m.in. także czynnikami specyficznymi dla banków	Zasadniczo ich wymagany poziom nie jest determinowany czynnikami specyficznymi dla banków

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [10, s. 33; 29, s. 2].

dy przeciwstawne, zgodnie z którymi wspomniane różnice między dynamicznymi rezerwami na straty kredytowe nie są fundamentalne, ponieważ obie odmiany realizują tę samą ideę, u której podstaw leży dążenie do zgromadzenia zasobów wystarczających do pokrycia wszystkich oczekiwanych, a nie tylko poniesionych i zidentyfikowanych strat kredytowych [15, s. 6–7].

W związku z tym, że dynamiczne rezerwy na straty kredytowe wywodzą się z rezerw ogólnych i – jak dotąd – znane przykłady ich praktycznego zastosowania wskazują, że właśnie w takiej postaci funkcjonują, to często uznaje się je za odmianę tych ostatnich. Nie musi to jednak być do końca prawdą, ponieważ – teoretycznie rzecz biorąc – rezerwy dynamiczne mogą być też tworzone na poszczególne ekspozycje kredytowe i stanowić odmianę rezerw celowych. Podobieństwa i różnice między dynamicznymi i ogólnymi rezerwami na straty kredytowe przedstawiono w tab. 4.

4. Zalety i wady dynamicznych rezerw na straty kredytowe

Dyskusja na temat zalet i wad dynamicznych rezerw na straty kredytowe jest gorąca i dość skomplikowana nie tylko ze względu na złożoność zagadnienia, ale również dlatego, że w pewnym sensie wybiega w przyszłość, której nie da się do końca przewidzieć oraz dlatego, że bierze w niej udział wiele zainteresowanych stron (naukowcy – ekonomiści, finansowcy, rachunkowcy i praktycy – menedżerowie banków, księgowi, biegli rewidenci; instytucje stanowiące prawo bankowe, bilansowe, finansowe oraz instytucje nadzoru finansowego i bankowego oraz inwestorzy; instytucje międzynarodowe i krajowe), reprezentujących różne interesy i mających w związku z tym odmienne zapatrywania. Główny podział na zwolenników i przeciwników wdrożenia idei dynamicznych rezerw na straty kredytowe do praktyki bankowej przebiega jednak na linii nadzór bankowy i instytucje stanowiące standardy rachunkowości. W związku z tym, że zadaniem nadzorców bankowych jest dbałość o bezpieczeństwo banków i stabilność finansową sektora bankowego, to są oni gorącymi zwolennikami stosowania omawianych rezerw w jak najszerzej skali, w tym zwłaszcza ich odmian wynikowych, przede wszystkim ze względu na ich antycykliczne oddziaływanie na ostre cykliczne wahania w intensywności i zyskowności działalności kredytowej. Twórcy standardów rachunkowości, którzy stawiają sobie za cel przede wszystkim dbałość o wysoką jakość, transparentność i użyteczność sprawozdań finansowych, są zdecydowanie bardziej sceptyczni w tym względzie i chociaż zgadzają się co do tego, że tradycyjny system rezerw na straty kredytowe nie jest doskonały, to jednak nie popierają propozycji zastąpienia go rezerwami dynamicznymi. Szczególne zastrzeżenia z ich strony odnoszą się do ich odmiany wynikowej, ponieważ uważają, że jej koncepcja jest sprzeczna ze stosowanymi w rachunkowości zasadami wyceny. Odmiana kapitałowa dynamicznych rezerw mogłaby ewentualnie, ich zdaniem, uzupełniać funkcjonujący w bankach, odpowiednio udoskonalony, tradycyjny system rezerw na straty kredytowe.

Tabela 5. Zalety i wady dynamicznych rezerw na straty kredytowe w świetle literatury przedmiotu

Dynamiczne rezerwy na straty kredytowe	
Zalety	<p>Mają właściwości antycykliczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> – mają potencjał, aby osłabiać motywację banków do nadmiernego „rozdymania” akcji kredytowej w fazie ożywienia gospodarczego; – stanowią bufor, który pozwala amortyzować, w fazie recesji gospodarczej, negatywne skutki agresywnej akcji kredytowej i liberalnej polityki kredytowej prowadzonej przez banki w fazie ożywienia gospodarczego; – w fazie recesji gospodarczej przyczyniają się do zmniejszenia obciążenia banków, a co za tym idzie, także sektora bankowego, kosztami działalności kredytowej, co ma korzystny wpływ na kondycję finansową banków i stabilność sektora bankowego; – z ich pomocą banki łatwiej radzą sobie w fazie recesji gospodarczej; – czynią sektor bankowy mniej wrażliwym na wahania koniunkturalne.
	<p>Chronią bankowy kapitał regulacyjny przed jego uszczuplaniem, gdy banki ponoszą straty kredytowe (w fazie recesji) oraz przed jego „roztrwaniem” w fazie ożywienia gospodarczego (przeciwdziałają wypłacie dywidend) i tym samym przyczyniają się do jego stabilizacji w długim okresie, co ma korzystny wpływ na poziom wykazywanego przez banki współczynnika wypłacalności i tym samym na ocenę ich bezpieczeństwa.</p>
	<p>Mają charakter prospektywny – pozwalają na uwzględnianie ryzyka kredytowego w wycenie bankowych ekspozycji kredytowych i przy ustalaniu wyników finansowych banków, na każdym etapie jego istnienia, a nie dopiero w okresie, gdy jego negatywne skutki się ujawniają.</p>
	<p>Przyczyniają się do zmniejszenia wahań ogólnego poziomu bankowych rezerw na straty kredytowe w poszczególnych okresach sprawozdawczych i tym samym do stabilizacji ich poziomu w długim okresie.</p>
	<p>Pozwalają na bardziej równomierne rozłożenie w czasie kosztów związanych z prowadzeniem działalności kredytowej (uwzględniających skutki ryzyka kredytowego), co wpływa na stabilizację wyników finansowych banków w długim okresie czasu.</p>
	<p>Pozwalają na lepszą synchronizację przychodów i kosztów działalności kredytowej w czasie, zwiększając tym samym wartość informacyjną sprawozdań finansowych.</p>
	<p>Oddziałują na bilans oraz rachunek i straty banków w sposób bardziej łagodny niż tradycyjne rezerwy na straty kredytowe, zwłaszcza celowe (podstawę ich wyceny stanowią straty oczekiwane w długim okresie, które można rozłożyć w czasie, a nie poniesione na dany dzień sprawozdawczy).</p>
	<p>Pozwalają na prawidłową ocenę ryzyka kredytowego, integralnie związanego z działalnością kredytową banków, na każdym etapie jego istnienia i tym samym mogą stanowić system wczesnego ostrzegania przed kryzysem gospodarczym, a nawet instrument zapobiegający krachom finansowym.</p>
	<p>Są bardziej wrażliwe na zmiany jakości portfela kredytowego niż tradycyjne rezerwy na straty kredytowe.</p>
	<p>Pozwalają na bardziej poprawną wycenę kredytów, uwzględniającą tkwiące w nich ryzyko.</p>
	<p>Mogą stanowić skuteczny sposób rozpoznawania bąbelków cenowych (<i>asset price bubbles</i>).</p>
	<p>Reprezentują alternatywną metodę wyceny ekspozycji kredytowych i rezerw na straty kredytowe w bankach, która ma przewagę zarówno nad metodą opartą na modelu poniesionych strat, jak i nad wyceną według wartości godziwej.</p>
	<p>Dają inwestorom lepszy pogląd na rzeczywistą kondycję banków niż tradycyjne rezerwy na straty kredytowe.</p>
	<p>Ich zastosowanie może złagodzić negatywne skutki procyklicznego charakteru Nowej Umowy Kapitałowej (Bazylea II).</p>
	<p>Mogą być wykorzystywane jako instrument nadzorczy mający na celu osłabienie negatywnych skutków wahań w intensywności i zyskowności działalności kredytowej banków i wzmocnienie stabilności finansowej sektora bankowego.</p>
	<p>Mogą być wykorzystywane jako instrument polityki makroekonomicznej mający na celu łagodzenie ostrych wahań koniunkturalnych w działalności gospodarczej, które wywierają negatywny wpływ na stan gospodarki.</p>
	<p>Mogą mieć korzystny wpływ na bezpieczeństwo i kondycję finansową banków, na stabilność sektora bankowego i finansowego oraz na stan gospodarek krajowych i gospodarki światowej</p>

Tabela 5, cd.

Dynamiczne rezerwy na straty kredytowe	
Wady	Ze względu na to, że odnoszą się do zdarzeń przyszłych, są sprzeczne z aktualnymi standardami rachunkowości o zasięgu międzynarodowym (np. z MSR 39)
	W perspektywie krótkiego okresu mogą znacząco obniżać wyniki finansowe banków (zwłaszcza w fazie ekspansji), a tym samym oddziaływać negatywnie na ocenę ich rentowności i kondycji finansowej.
	Mogą sprzyjać kreowaniu zbędnych, tj. nadmiernych rezerw.
	Mogą przyczyniać się do zmniejszenia poczucia odpowiedzialności zarządów i menedżerów banków za ich odpowiednie funkcjonowanie i osłabiać ich motyw do kontroli kształtowania się rezerw (dotyczy rezerw opartych na ściśle sformalizowanych zasadach).
	Mogą być wykorzystywane do wygładzania wyników finansowych banków, co może mieć negatywny wpływ na jakość i transparentność informacji o sytuacji finansowej banków, dostarczanych zewnętrznym interesariuszom.
	Mogą utrudniać inwestorom i innym interesariuszom zrozumienie i interpretację danych sprawozdawczych oraz dokonanie właściwej oceny jakości wykazywanych przez banki wyników finansowych.
	Zniekształcają obraz rzeczywistej sytuacji finansowej banków na dzień sprawozdawczy.
	Wycena ekspozycji kredytowych oparta na modelu rezerw dynamicznych nie pozwala na odzwierciedlenie ich wartości ekonomicznej na dzień wyceny.
	Mogą obniżać konkurencyjność banków je stosujących w porównaniu z bankami, które ich nie będą stosować.
	Mogą stanowić przeszkodę w rozwoju banków najbardziej efektywnych, w których przyrost kredytów następuje w tempie szybszym niż przeciętne na danym rynku.
	Nie dają gwarancji pokrycia dużych, tj. ponadprzeciętnych strat kredytowych, które w praktyce mogą wystąpić.
	Gdy ich przedmiotem będą wyłącznie bilansowe ekspozycje kredytowe, a w strukturze działalności kredytowej banków duży udział będą miały pozabilansowe ekspozycje kredytowe, to wykazywane rezerwy będą stwarzać jedynie iluzję adekwatności do potrzeb banków.
	Wymagają zastosowania skomplikowanych statystycznych metod prognozowania długoterminowych oczekiwanych strat kredytowych.
	Skuteczność działania rezerw jest uwarunkowana m.in. doбором właściwych metod szacowania oczekiwanych strat kredytowych.
	Czynnikiem ograniczającym efektywność funkcjonowania rezerw może być brak dostępu do niezbędnych danych (potrzebnych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych) albo ich niska jakość.
	Nie ma całkowitej pewności, że antycykliczny mechanizm funkcjonowania rezerw w praktyce w ogóle zadziała albo czy zadziała w każdym przypadku.
	Rezerwy te, w pewnych okolicznościach (gdy zaistnieje konieczność ich gromadzenia w fazie recesji), mogą – podobnie jak tradycyjne rezerwy na straty kredytowe – wykazywać efekty procykliczne.
	Pomimo tego, że wycena ekspozycji kredytowych i rezerw na straty kredytowe w bankach zarówno oparta na modelu poniesionych strat, jak i według wartości godziwej ma wady i stwarza problemy, to rezerwy dynamiczne nie stanowią właściwego i skutecznego sposobu na ich rozwiązanie.
	Koszty ich implementacji mogą przewyższać oczekiwane efekty z ich zastosowania.
Są zbędne, ponieważ oczekiwane straty kredytowe, powinny być pokrywane z marży odsetkowej, należnej od udzielonych kredytów.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [3, s. 28–29; 8, s. 89; 16, s. 18; 18, s. 205–206; 21, s. 13; 24, s. 9–10; 28, s. 96–97; 32, s. 135; 33, s. 13, 16–18; 43, s. 22–26; 44, s. 53–54; 45, s. 1–2; 46, s. 24; 49, s. 127–128].

W tabeli 5 zestawiono zalety i wady dynamicznych rezerw na straty kredytowe, na które w literaturze przedmiotu zwraca się szczególną uwagę, i którym przypisuje się największe znaczenie.

Przegląd literatury przedmiotu uprawnia do wysunięcia wniosku, że za podstawową zaletę dynamicznych rezerw na straty kredytowe uważa się ich antycykliczne oddziaływanie na cykliczne wahania w rozmiarach i zyskowności działalności kredytowej i intensywności działalności gospodarczej, co może przyczynić się do bardziej stabilnego rozwoju gospodarczego.

Inną ważną zaletą przypisywaną omawianym rezerwom jest to, że umożliwiają one stosunkowo równomierne rozłożenie w czasie obciążeń związanych z ich tworzeniem. Mogą przez to sprzyjać ograniczeniu ostrych wahań wyników finansowych banków w poszczególnych okresach sprawozdawczych, a w konsekwencji przyczynić się do wzmacniania stabilności sektora bankowego, systemu finansowego i gospodarki.

Jeszcze jedną zaletą dynamicznych rezerw na straty kredytowe, na którą zwraca się sporą uwagę, jest fakt, że rezerwy te pozwalają na uwzględnienie w wycenie ekspozycji kredytowych ryzyka kredytowego, integralnie z nimi związanego, przez cały okres realizacji umowy kredytowej. Może to mieć pozytywny wpływ na jakość (realność) wykazywanych przez banki informacji o ich kondycji finansowej.

Przedstawione zalety, formułowane głównie przez zwolenników omawianych rezerw, nie są jednak niepodważalne. Przeciwnicy implementacji dynamicznych rezerw na straty kredytowe do praktyki bankowej wysuwają przeciwko nim swoje kontrargumenty. Ich zdaniem: nie ma niezbitych dowodów na to, że spodziewane antycykliczne efekty rezerw dynamicznych w rzeczywistości zrealizują się wszędzie w każdych warunkach; rezerwy dynamiczne mogą stanowić łatwe narzędzie wykorzystywane przez menedżerów do wygładzania wyników finansowych banków; omawiane rezerwy nie pozwalają na odzwierciedlenie wartości ekonomicznej ekspozycji kredytowych, przez co informacja o kondycji finansowej banków może być zniekształcona i nieprzydatna dla inwestorów; koszty wdrożenia rezerw dynamicznych do praktyki bankowej mogą przewyższać oczekiwane korzyści.

Podsumowując, wypada zauważyć, że zalety i wady przypisywane dynamicznym rezerwom na straty kredytowe mają raczej charakter subiektywny, co potwierdza fakt, że pewne atrybuty rezerw są traktowane przez zwolenników jako zalety, a przez przeciwników jako wady (np. uznawanie utraty wartości ekspozycji kredytowych od momentu ich początkowego ujęcia, wygładzanie wyników finansowych banków).

5. Rezerwy dynamiczne a inne kategorie bankowych rezerw na straty kredytowe

W opracowaniach poświęconych dynamicznym rezerwom na straty kredytowe używa się w ich kontekście także kilku innych nazw, które mają swoje logiczne uzasadnienie, ale raczej nie należy ich traktować jako synonimy, a co najwyżej jako określenia bliskoznaczne, ponieważ albo uwypuklają pewne pojedyncze i wybrane atrybuty charakterystyczne dla rezerw dynamicznych, ale nie ogarniają ich wszyst-

kich, albo też wskazują na istotne cechy właściwe tylko dla niektórych odmian rezerw dynamicznych, a nie dla nich wszystkich.

Wśród nazw, o których mowa, należy wymienić takie, jak: rezerwy statystyczne, rezerwy aktuarialne (rzadko stosowane), rezerwy prospektywne i rezerwy retrospektywne, rezerwy antycykliczne, rezerwy dla cyklu oraz rezerwy funkcjonujące według modelu hiszpańskiego.

Określenie rezerwy statystyczne (*statistical provisions*), w kontekście dynamicznych rezerw na straty kredytowe, ma – w założeniu – podkreślać, że podstawę ich wyceny stanowią oczekiwane straty. Ich wartość jest szacowana za pomocą metod statystycznych, co ma na celu zwrócenie uwagi na fakt, że funkcjonują one w sposób podobny do tego, który jest praktykowany w firmach ubezpieczeniowych w odniesieniu do rezerw technicznych, tworzonych na oczekiwane straty z tytułu wypłaty świadczeń należnych klientom z racji posiadania polis ubezpieczeniowych. W literaturze przedmiotu oba określenia – rezerwy statystyczne i dynamiczne – często bywają stosowane zamiennie, zwłaszcza jeżeli stosuje się je do hiszpańskiego modelu tworzenia rezerw na straty kredytowe [1, s. 104; 4, s. 31; 31, s. 4–5; 44, s. 49–54], ale nie tylko [12, s. 5; 13, s. 3; 19, s. 21; 24, s. 7; 31, s. 6].

Termin rezerwy aktuarialne (*actuarial provisions*) w odniesieniu do bankowych rezerw na straty kredytowe używany jest rzadko, a jeśli już, to jest stosowany zamiennie i uważany za jednoznaczny z terminem rezerwy statystyczne [34, s. 26]. Zastosowanie tego terminu ma zwracać uwagę na fakt, że bankowe rezerwy na straty kredytowe funkcjonują na podobnych zasadach, jak ubezpieczeniowe rezerwy techniczne.

Pojęcie prospektywne rezerwy na straty kredytowe (*forward-looking loan loss provisions, ex ante loan loss provisions*), ze względu na to, że nie jest rozumiane jednoznacznie, bywa stosowane w różnych kontekstach. Może ono się odnosić:

- do wszystkich rezerw przeznaczonych na pokrycie strat kredytowych, które są tworzone *ex ante* (z wyprzedzeniem), tzn. zanim straty kredytowe ujawnią się (zostaną zidentyfikowane). Może to dotyczyć zarówno ogólnych rezerw na poniesione straty kredytowe (*general provisions based on incurred loan loss model*), które są wyceniane na podstawie analizy i oceny możliwości poniesienia strat (utrąty wartości), wykorzystującej kryteria o charakterze prospektywnym¹, jak i rezerw na oczekiwane straty kredytowe (*expected loan loss provisions*), które tworzone są zgodnie z filozofią zakładającą, że część kredytobiorców nie dotrzyma warunków zawartych umów kredytowych (założenie takie stanowi podstawę koncepcji rezerw na oczekiwane straty kredytowe) – kontekst szeroki;

---

¹ Np. analiza statystyczna zaległych należności kredytowych i ich wieku, tj. okresu pozostawania w kategorii zaległych, strat kredytowych poniesionych w poprzednich okresach sprawozdawczych, obecnej sytuacji gospodarczej; ocena pogorszenia się jakości należności kredytowych na podstawie braku pewności kredytodawcy co do możliwości ich odzyskania na warunkach zgodnych z umową kredytową; informacje o ratingu kredytowym kredytobiorcy; uznawanie strat determinowanych czynnikami sezonowymi na podstawie analizy rocznych odchyleń strat od oczekiwanej średniej w cyklu koniunkturalnym; analiza ryzyka tkwiącego w portfelu [20, s. 26].

- wyłącznie do rezerw tworzonych na oczekiwane straty kredytowe (*expected loan loss provisions*), ale za to do wszystkich spośród nich, niezależnie od sposobu szacowania oczekiwanych strat, a więc zarówno do tych rezerw, które wyceniane są na podstawie modelu oczekiwanych strat (*expected loss model*), jak i do tych, które wyceniane są na bazie historycznych danych o poniesionych w przeszłości stratach kredytowych (*historical/experienced past loss model*) – kontekst węższy;
- tylko do tych rezerw na oczekiwane straty kredytowe, których wycena odbywa się na podstawie modeli oczekiwanych strat (*expected loss models*), w tym np. modeli opartych na prawdopodobieństwie niewypłacalności (*probability of defaults models*) lub na oczekiwanych przepływach pieniężnych (*expected cash flow models*) – kontekst najwęższy.

Za przeciwieństwo prospektywnych rezerw na straty kredytowe uważa się retrospektywne rezerwy na straty kredytowe (*backward-looking loan loss provisions, ex post loan loss provisions*), do których – zasadniczo – należy zaliczyć wszystkie rezerwy, które nie spełniają warunków pozwalających zakwalifikować je do rezerw prospektywnych. W praktyce jednak za retrospektywne uznaje się przede wszystkim rezerwy, które są tworzone *ex post*, tzn. dopiero wówczas, gdy straty kredytowe zostaną zidentyfikowane i potwierdzone obiektywnymi dowodami świadczącymi o tym, że rzeczywiście zostały poniesione, czyli – inaczej mówiąc – rezerwy na poniesione straty kredytowe (*incurred loan loss provisions*), których podstawę stanowią straty zidentyfikowane na określony dzień sprawozdawczy, bez względu na to, w jaki sposób są szacowane. Oznacza to, że do takiego typu rezerw na poniesione straty kredytowe przynależą zarówno takie rezerwy, których wycena odbywa się na podstawie analizy i oceny strat kredytowych (utrata wartości) na określony dzień sprawozdawczy, wykorzystującej kryteria typu *ex post* (o charakterze retrospektywnym²), jak i takie rezerwy, które są wyceniane na bazie oczekiwanych na określony dzień sprawozdawczy przepływów pieniężnych z posiadanych przez bank ekspozycji kredytowych.

W literaturze przedmiotu nie ma zgody poglądów co do kwalifikacji dynamicznych rezerw na straty kredytowe do jednej z wymienionych wyżej kategorii. Niektórzy, np. V. Bouvatier i L. Lepetit [12, s. 5; 13, s. 3 i 21], C. Borio, C. Furfine i F. Lowe [10, s. 33] oraz L. Clerc, F. Drumetz i O. Jaudoin [18, s. 205], zaliczają je do rezerw prospektywnych, a inni – np. J.V. Andersen i P.P. Bærtelsen [3, s. 29], V. Saporta [41, s. 8] czy J. Saurina [42, s. 3] – do rezerw retrospektywnych. Na podstawie analizy zakresu znaczeniowego obu omówionych, przeciwstawnych kategorii rezerw oraz istoty dynamicznych rezerw na straty kredytowe, należy stwierdzić, że – w pewnym sensie i przy pewnych założeniach – oba podejścia są właściwe. Za zaliczaniem wszystkich rezerw dynamicznych do kategorii prospektywnych prze-

---

² Np. kryterium przeterminowania należności kredytowych – kapitału i/lub odsetek, wiarygodne dowody potwierdzające poniesienie straty kredytowej [20, s. 26].

mawia fakt, że są tworzone na oczekiwane straty, natomiast dowodem, który może uzasadniać kwalifikację niektórych spośród nich do kategorii retrospektywnych jest to, że ich wycena może polegać na szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych na podstawie historycznych danych o stratach kredytowych poniesionych w przeszłości (takie rezerwy dynamiczne nie posiadają cech rezerw prospektywnych pojmowanych w najwęższym kontekście, ale są rezerwami prospektywnymi w rozumieniu koncepcji szerokiej i węższej). Konkludując:

1. Atrybut prospektywności, uwzględniający podstawę tworzenia/wyceny, można przypisać wszystkim dynamicznym rezerwom na straty kredytowe (wszystkie są rezerwami na oczekiwane straty kredytowe), natomiast atrybut retrospektywności, uwzględniający sposób ich wyceny (historyczne dane o poniesionych stratach), tylko niektórym spośród nich.

2. Dynamiczne rezerwy na straty kredytowe, których wycena polega na szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych na podstawie historycznych danych o stratach kredytowych poniesionych w przeszłości mają charakter mieszany – prospektywny ze względu na podstawę ich tworzenia/wyceny (oczekiwane straty), a retrospektywny ze względu na sposób ich wyceny (historyczne dane o poniesionych stratach).

Antycykliczne rezerwy na straty kredytowe (*counter-cyclical loan loss provisions*) to ogólne określenie, właściwe dla tych rezerw na straty kredytowe, których funkcjonowanie przyczynia się do łagodzenia amplitudy wahań intensywności działalności kredytowej i aktywności gospodarczej w cyklu koniunkturalnym i tym samym do ich osłabienia (nie wyeliminowania), co prowadzi do stabilizowania systemu bankowego, finansowego i gospodarki. Idea tego typu rezerw opiera się na założeniu, że rezerwy na straty kredytowe powinny być przez banki gromadzone w okresie ekspansji gospodarczej po to, aby „ostudzać” motywacje do nadmiernego „rozdymania” akcji kredytowej, a wykorzystywane w okresie recesji gospodarczej, co ma się przyczynić do poprawy kondycji finansowej banków poprzez fakt, że ujawniające się wówczas straty kredytowe nie obciążają ich wyników finansowych i kapitału regulacyjnego, lecz są absorbowane przez rezerwy nagromadzone przed kryzysem. Ze względu na to, że zasady funkcjonowania dynamicznych rezerw na straty kredytowe są zgodne z ideą charakterystyczną dla rezerw antycyklicznych, rezerwy te uznaje się za sposób jej realizacji, który może mieć, jak pokazują hiszpańskie doświadczenia, praktyczne zastosowanie. Fakt, że dynamiczne rezerwy na straty kredytowe, tworzone przez hiszpańskie banki, są rezerwami antycyklicznymi, potwierdzają publikacje opierające się na badaniach empirycznych [15, s. 12–14; 43, s. 16–22]. W literaturze przedmiotu można jednak spotkać także nieco odmienny pogląd w omawianej kwestii. Niektórzy twierdzą bowiem, że rezerwy dynamiczne są, ściśle mówiąc, neutralne cyklicznie, a nie antycykliczne, ponieważ jedynie odzwierciedlają cykliczne tendencje w kształtowaniu się akcji kredytowej (im akcja kredytowa rozwija się gwałtowniej, tym intensywniej zasilany jest fundusz rezerw dynamicznych) [34, s. 26].

Antycykliczne rezerwy na straty kredytowe stanowią przeciwieństwo procyklicznych rezerw na straty kredytowe (*pro-cyclical loan loss provisions*), których funkcjonowanie przyczynia się do wzmacniania amplitudy wahań intensywności działalności kredytowej i aktywności gospodarczej w cyklu koniunkturalnym. Rezerwy tego typu są tworzone dopiero po zidentyfikowaniu strat kredytowych, a więc dopiero po tym, jak one rzeczywiście ujawnią się (zostaną poniesione), co ma miejsce ze szczególnym natężeniem w fazie recesji. Tworzenie rezerw w „trudnych” dla banków czasach generuje dodatkowe obciążenia dla – i tak słabych wówczas – wyników finansowych i kapitałów własnych banków i sektora bankowego, co dodatkowo nadwątlą kondycję finansową banków i stabilność sektora bankowego, a to wpływa z kolei na dalsze osłabienie gospodarki, która podupada jeszcze bardziej (brak kredytów, brak inwestycji, wzrost bezrobocia). W literaturze przedmiotu prezentowane są empiryczne dowody na to, że bankowe rezerwy na straty kredytowe mają często charakter procykliczny [2, s. 16; 17, s. 1–24; 30, s. 1–25; 39, s. 3–5]. Jako przyczyny takiego stanu rzeczy wymienia się m.in. to, że zasady ich funkcjonowania opierają się na modelu poniesionych strat (*incurred loss model*) lub też na takim wariantcie modelu oczekiwanych strat (*expected loss model*), w którym oczekiwane straty kredytowe, stanowiące podstawę wyceny rezerw, są szacowane na określony moment sprawozdawczy (*at point-in-time*). Wypada w tym miejscu zauważyć, że model poniesionych strat stanowi podstawę funkcjonowania rezerw na straty kredytowe w postaci indywidualnych odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych, tworzonych zgodnie z międzynarodowymi oraz amerykańskimi standardami rachunkowości, natomiast model oczekiwanych strat, szacowanych na moment sprawozdawczy, jest charakterystyczny dla rezerw funkcjonujących zgodnie z zasadami Nowej Umowy Kapitałowej.

Jeśli chodzi o rezerwy na straty kredytowe dla cyklu (*through-the-cycle loan loss provisions*), to w literaturze przedmiotu nie ma zgodności poglądów co do tego, jakie są ich relacje do dynamicznych rezerw na straty kredytowe, co może wynikać z faktu, że oba określenia są przez różnych autorów, w rozmaitych okolicznościach, odmiennie definiowane. Zasadniczo można wyodrębnić trzy różne koncepcje, z których każda postrzega te relacje nieco inaczej, a mianowicie:

1. Pierwsza koncepcja zakłada, że rezerwy dla cyklu i rezerwy dynamiczne stanowią dwie różne odmiany rezerw antycyklicznych [37, s. 2]. Różnicę między tymi odmianami ma stanowić to, że:

- rezerwy dla cyklu są wyceniane na podstawie szacunku oczekiwanych strat kredytowych z umów kredytowych, które zostaną zawarte w ciągu całego cyklu koniunkturalnego, co dotyczy także tych umów, które w dniu wyceny rezerw jeszcze nie są podpisane. Filozofia takiego podejścia opiera się na założeniu, że kredyty zawarte w portfelu kredytowym banku w dniu wyceny rezerw będą prolongowane, ewentualnie zastąpione innymi, jeżeli termin ich spłaty przypadnie przed końcem cyklu koniunkturalnego. Rezerwy, o których mowa, na skutek przyjęcia takiego założenia, mogą być ustalane dla jednego portfela kredytowego, a pokrywać straty na innym portfelu;

- rezerwy dynamiczne są zasilane każdorazowo w związku z ujęciem w księgach rachunkowych nowych kredytów, a wartość zasileń odzwierciedla oczekiwane straty kredytowe z tych ekspozycji w okresie trwania umowy kredytowej. Rezerwy te są wykorzystywane do pokrycia strat na tym portfelu kredytowym, dla którego zostały ustalone.

2. Zgodnie z drugą koncepcją, rezerwy dynamiczne uznaje się za jedną z możliwych odmian rezerw dla cyklu [26, s. 23], tj. takich, w przypadku których oczekiwane straty kredytowe – stanowiące podstawę wyceny – są szacowane dla długiego okresu, a nie na określony moment, dzięki czemu mogą być rozłożone w czasie. Jako charakterystyczną cechę rezerw dynamicznych wskazuje się to, że są one ustalone dla nowych ekspozycji kredytowych na dzień ich początkowego ujęcia w księgach rachunkowych i w związku z tym sygnalizują utratę wartości tych ekspozycji już od pierwszego dnia, a nie dopiero później, tj. po początkowym ujęciu.

3. Według trzeciej koncepcji określenia rezerwy dynamiczne i rezerwy dla cyklu uznawane są za równoznaczne i stosowane zamiennie [7, s. 59; 9, s. 30; 11, s. 38; 25, s. 2; 38; 50, s. 2].

Zdaniem autorki, jeżeli o istocie rezerw na straty kredytowe dla cyklu ma świadczyć przede wszystkim fakt, że oczekiwane straty kredytowe, stanowiące podstawę wyceny tych rezerw, są szacowane:

- na bazie historycznych danych o poniesionych stratach kredytowych, obejmujących zakresem co najmniej jeden pełny cykl koniunkturalny, to nie można ich utożsamiać z wszystkimi rezerwami dynamicznymi, ponieważ niektóre z nich mogą być wyceniane w inny sposób, a mianowicie na podstawie modeli oczekiwanych strat;
- dla długiego okresu, a nie na dany moment, to rezerwy dynamiczne należy uznać za ich przykład (oba określenia można stosować zamiennie) lub też odmianę, jeśli uwzględni się dodatkowe cechy obu kategorii, które mogą je różnić.

W opracowaniach odnoszących się do problematyki dynamicznych rezerw na straty kredytowe używa się czasami, w ich kontekście, także sformułowania *the Spanish provisioning model/system* (hiszpański model/system funkcjonowania rezerw, rezerwy funkcjonujące według modelu/systemu hiszpańskiego) [40, s. 1]. Jedynym logicznym uzasadnieniem posługiwania się takim sformułowaniem może być fakt, że idea rezerw dynamicznych znalazła swoje pierwsze praktyczne zastosowanie w pełnym zakresie i na szeroką skalę właśnie w hiszpańskim systemie bankowym. Określenia *the Spanish provisioning model* i dynamiczne rezerwy na straty kredytowe nie powinny być jednak uznawane za równoznaczne i stosowane zamiennie, ponieważ to pierwsze ma węższy zakres znaczeniowy i odnosi się przede wszystkim do konkretnego przykładu i sposobu implementacji idei rezerw dynamicznych w praktyce bankowej, a mianowicie do systemu rezerw na straty kredytowe funkcjonującego w Hiszpanii lub ewentualnie także do innych przykładów, które stanowią kopię modelu hiszpańskiego lub są na nim wzorowane.

6. Podsumowanie

Dynamiczne rezerwy na straty kredytowe, wywodzące się z rezerw ogólnych, stanowią kategorię ekonomiczną, o której istocie świadczą charakterystyczne cechy, związane integralnie z przedmiotem i celem ich tworzenia, sposobem ich wyceny oraz efektami ich działania. W związku z tym, że idea wspomnianych rezerw może być realizowana w różny sposób, to poszczególne odmiany tych rezerw, oprócz wspólnych cech, wykazują też pewne różnice.

Omawiane rezerwy posiadają istotne zalety, ale także i wady, co sprawia, że mają zarówno zwolenników, jak i przeciwników. Tych pierwszych reprezentują głównie instytucje nadzorcze, które interesują się rezerwami dynamicznymi głównie ze względu na ich antycykliczne działanie, które może mieć korzystny wpływ na bezpieczeństwo i stabilność banków, sektora bankowego, systemu finansowego i gospodarki. Za przeciwników wdrażania rezerw dynamicznych do praktyki bankowej, w tym zwłaszcza ich odmian wynikowych, należy uznać rachunkowców i księgowych, zainteresowanych transparentnością i użytecznością informacji finansowych dla odbiorców zewnętrznych, w tym zwłaszcza inwestorów. Wskazują oni na istotne, ich zdaniem, słabości omawianych rezerw, do których zaliczają m.in. możliwość ich gromadzenia w nadmiernej wysokości oraz wykorzystywania do wygładzania wyniku finansowego, a także ich negatywny wpływ na jakość i transparentność informacji finansowej dla zewnętrznych interesariuszy.

Ze względu na to, że dynamiczne rezerwy na straty kredytowe nie stanowią całkowicie jednorodnej kategorii ekonomicznej, to bywają utożsamiane z innymi kategoriami bankowych rezerw na straty kredytowe, co nie w każdym przypadku jest uprawnione i właściwe.

Literatura

- [1] *A regulatory response to the global banking crisis*, "FSA Discussion Paper" 2009 no. 2.
- [2] Albertazzi U., Gambacorta L., *Bank profitability and the business cycle*, Banca d'Italia Temi di discussione del Servizio Studi 2006 no. 6101.
- [3] Andersen J.V., Bærtelsen P.P., *Application of the Fair Value Principle to the Bank's Financial Statements*, "Danmarks Nationalbank Monetary Review", 3rd Quarter 2001.
- [4] Angelini P. [et al.], *Pro-cyclicality of capital Regulation: Is it problem? How to fix it?* Preliminary Draft, www.bancaditalia.it/studiricerche/convegni/atti/ocean_apart/sessione4/17_Angelini%20-%20Draft_03_09_09_Bruegel.pdf.
- [5] *ASB Constituents back economic cycle reserving*, "UK Accounting Standards Board Press Notices" 2009 no. 340.
- [6] Babic B., *Credit Institutions and Procyclicality*, "Danmarks Nationalbank Monetary Review", 3rd Quarter 2009.
- [7] Bénassy-Quéré A. [et al.], *The Crisis: Policy Lessons and Policy Challenges*, "Bruegel Working Paper" 2009 no. 6.
- [8] *Beyond the Crisis: Regulatory Reform in Emerging East Asia*, "ADB Asia Economic Monitor" 2009 July.

- [9] Borio C., Drehmann M., *Towards an operational framework for financial stability: "fuzzy" measurement and its consequences*, "BIS Working Papers" 2009 no. 284.
- [10] Borio C., Furfine C., Lowe F., *Procyclicality of the financial system and financial stability: issues and policy options*, "BIS Papers In Marrying the Macro- and Micro- Prudential Dimensions of Financial Stability" 2001 no. 1.
- [11] Borio C., *Implementing the macroprudential approach to financial regulation and supervision*, "Banque de France Financial Stability Review" 2009 no. 13.
- [12] Bouvatier V., Lepetit L., *Provisioning Rules and Bank Lending: A theoretical Model*, "Working Paper Series" 2009 october.
- [13] Bouvatier V., Lepetit L., *Banks' procyclicality behavior: does provisioning matter?* Université Panthéon Sorbonne Cahiers de la MSE, Paris 2006 nr 35.
- [14] Bruce D., *Developments in the New Zealand banking industry*, "Reserve Bank of New Zealand Bulletin" 2002 vol. 65 no. 2.
- [15] Burrioni M. [et al.], *Dynamic Provisioning: rationale, functioning, and prudential treatment*, "Banca D'Italia Questioni di Economia e Finanza Occasional Papers" 2009 no. 57.
- [16] Carmichael J., Esho N., *Asset Price Bubbles and Prudential Regulation*, "APRA Working Paper" 2001 no. 3.
- [17] Cavallo M., Majnoni G., *Do Banks Provision for bad Loans in Good Times? Empirical Evidence and Policy Implications*, "The World Bank Policy Research Working Paper Series" 2001 no. 2619.
- [18] Clerc L., Drumetz F., Jaudoin O., *To what extent are prudential and accounting arrangements pro- or countercyclical with respect to overall financial conditions?* "BIS Papers In Marrying the Macro- and Micro- Prudential Dimensions of Financial Stability" 2001 no. 1.
- [19] Coletti E., *Deleveraging, capital instrument, and capital adequacy measures: key issues in the financial crisis and specific features of Italian banks*, Research Department Intensa Sanpaolo, Milan 2008.
- [20] Cortavarria L. [et al.], *Loan Review, Provisioning, and Macroeconomic Linkages*, "IMF Working Paper" 2000 no. 195.
- [21] *Discussion Paper of the Association of German Banks on Appropriate Capital Rules*, Bundesverband Deutscher Banken, Berlin 2009.
- [22] *Dynamic Provisioning of Loan Portfolios*, ECG, Brussels 2009.
- [23] *Fair Value and Dynamic Provisioning Proposal*, Grant Thornton LLP, Washington 2009.
- [24] *Financial Instruments: Amortised Cost and Impairment. Basis for Conclusions. Exposure Draft ED/2009/12*, IASB, London, November 2009.
- [25] *IASB tentative decisions on IAS 39*, "Ernst & Young Supplement to IFRS outlook" 2009, issue 42, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_to_IFRS_Outlook_issue_42/\\$file/pdf_supp_outlook42.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_to_IFRS_Outlook_issue_42/$file/pdf_supp_outlook42.pdf).
- [26] *Impairment of Financial Assets. The Expected Loss Model*, EFRAG & FEE, December 2009, http://www.efrag.org/files/ProjectDocuments/EFRAG-FEE%20-%20Impairment%20of%20Financial%20Assets/EFRAG_FEE_Paper-The_Expected_Loss_Model_Final%20-%20web.pdf.
- [27] *Interim Report*, High Level Committee on a New Financial Architecture, 2009.
- [28] Jaudoin O., *Dynamic Provisioning*. "Banque De France Bulletin The Financial Cycle Factors of Amplification and Possible Policy Implications for Financial and Monetary Authorities" 2001 no. 95.
- [29] Kraft E., *Dynamic Provisioning: results of initial feasibility study for Croatia*, Paper prepared for 17th BSCEE Conference, Dubrovnik 27–28 May 2004.
- [30] Laeven L., Majoni G., *Loan Loss Provisioning and Economic Slowdowns: Too Much, Too Late?*, "The World Bank Policy Research Working Paper Series" 2001 no. 2749.
- [31] Majcen V., Igljić D., *Provisioning in Slovenian Banks*, Paper prepared for 17th BSCEE Conference, Dubrovnik 27–28 May 2004.
- [32] Mann F., Michael I., *Dynamic provisions: issues and application*, "Bank of England Financial Stability Review" December 2002.

- [33] Моисеев С.Р., *Контрициклическое регулирование: динамические резервы и резервный капитал*, „Банковское Дело” 2009 no. 10.
- [34] Ocampo J.A., *Capital-account and counter-cyclical prudential regulations in developing countries*, „Naciones Unidas Serie: Informes y estudios especiales” 2003 no. 6.
- [35] Orzeszko T., *Rezerwy na ryzyko kredytowe w hiszpańskim systemie bankowym*, „Prawo Bankowe” 2005 nr 5 (93).
- [36] Orzeszko T., *System rezerw na ryzyko kredytowe w instytucjach kredytowych w Hiszpanii*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1120, Wrocław 2006.
- [37] Patel K., *Impairment rules rewritten*, „Banking And Capital Markets Insight”, Deloitte 2009.
- [38] *Possible further changes to the Capital Requirements Directive*, Commission Services Staff Working Document. UE July 2009, ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2009/capital_requirements_directive/CRD_consultation_document_en.pdf.
- [39] *Report of the FSF Working Group on Provisioning*, FSF, March 2009.
- [40] Restoy F., Roldan J.M., *Towards consensus on dynamic bank provisioning*, „The Banker” 04 August 2009.
- [41] Saporta V. (ed.), *The role of macroprudential policy*, „A Discussion Paper. Bank of England” November 2009.
- [42] Saurina J., *Dynamic Provisioning. The Experience of Spain*, „The World Bank Crisis Response” 2009, note no. 7.
- [43] Saurina J., *Loan loss provisions in Spain. A working macroprudential tool*, „Banco de España Estabilidad Financiera” 2009 no. 17.
- [44] Starnowski D., *Rezerwy statystyczne i ich wpływ na cykle koniunkturalne w bankowości – doświadczenia hiszpańskie*, „Bank i Kredyt” 2004 nr 3.
- [45] *The Accountancy Profession’s Contribution to the Debate on the Crisis (IV). Dynamic Provisioning for Financial Instruments*, „FEE Policy Statement” March 2009.
- [46] *The Financial Cycle: factors of amplification and possible policy implications for financial and monetary authorities*, „Banque De France Bulletin” 2001 no. 95.
- [47] *The role of valuation and leverage in procyclicality*, Joint FSF-CGFS Working Group March 2009.
- [48] *The Turner Review. A regulatory response to the global banking crisis*, FSA March 2009.
- [49] Viñals J., *Improving fair value accounting*, „Banque de France Financial Stability Review” 2008 no. 12.
- [50] Williams P., *Reality versus stability: The role of dynamic provisioning*, „Financial Director” March 2009, www.financialdirector.co.uk/financial-director/analysis/2239017/reality-versus-stability-4528189.

THE CONCEPT OF DYNAMIC PROVISIONS COMPARED TO OTHER CATEGORIES OF BANK LOAN LOSS PROVISIONS

Summary: The concept of dynamic bank loan loss provisions is frequently present in the discussions and publications related to chances of counteracting financial crises and ways for limiting their intensity and scope. The above mentioned provisions arouse a lot of emotions, have a lot of supporters as well as opponents. The article presents the core concept of dynamic bank loan loss provisions, including the notion itself, their characteristic attributes, advantages and disadvantages, and it also discusses relations between them and other bank loan loss provisions categories with which they are sometimes identified.